

بسم الله الرحمن الرحيم

بصیرت

زیور اندخورا

چکیده

بصیرت قوه ای در قلب شخص که به نور قدسی منور بوده و بوسیله آن حقایق امور اشیاء را درک میکند همانگونه که شخص به وسیله چشم صورت ها ، ظواهر چیزها را می بیند.

بصیرت در تمام ابعاد زندگی انسان ها وجود دارد. بصیرت در دین، بصیرت در اجتماع، بصیرت در روابط، بصیرت در فرهنگ، بصیرت در بعد شخصیتی افراد. بر اساس آنچه که در دستورات دین ما بیان شده است، استفاده می شود که بحث از بصیرت از مواردی است که در قرآن کریم و سخنان اهل بیت علیهم السلام به آن پرداخته شده است.

برای اینکه بصیرت در شخص ایجاد شود لازم است با دستورات دینی آشنایی داشته باشد. به ذکر و یاد خدا باشد و در امور خود دوراندیشی کند و حوادث را تجزیه و تحلیل کند و از موانع بصیرت دوری کند . به فرموده مقام معظم رهبری، بصیرت چراغ مه شکن است که در مسیر شبهه ناک و تاریک شخص را سالم به مقصد می رساند و او را از گردباد فتنه نجات می دهد.

کلیدواژه ها :

بصیرت، برهان، شبهه، موانع، آثار

طلبه سطح دوم حوزه علمیه حضرت رقیه (س) برازجان

شماره تماس : ۰۹۱۷۰۸۴۱۴۵۴

مقدمه

بصیرت از صفات شایسته و ستوده است که یک مسلمان در زندگی فردی و اجتماعی خویش باید از آن برخوردار باشد.

در مبارزات و فعالیت های سیاسی و اجتماعی و موضع گیری ها جایگاه بصیرت روشن تر می گردد . بدون بصیرت، عبادات، مبارزات و جنگ انسان نیز نتیجه و ثمر مطلوب را ندارد و گاهی پس از سال ها عبادت و ریاضت و یا مبارزه با دشمن، انسان بی بصیرت در مسیر باطل و در برابر حق قرار می گیرد . چنان که در تاریخ نمونه های فراوانی دیده می شود. مکتب حیات بخش اسلام به ما می آموزد . که در صحنه های زندگی، پیروی ها ، حمایت ها، دوستی ها ، دشمنی ها و موضع گیری ها بر اساس شناخت عمیق و بصیرت عمل نماییم و با یقین و اطمینان به درستی کار و حقانیت مسیر و شناخت خودی و بیگانه و حق و باطل گام برداریم.

چنان که برای حرکت از نقطه ای به نقطه دیگر چشم ظاهر لازم است تا در چاه نیفتیم و یا گرفتار راهزنان نگردیم. برای رسیدن به اهداف متعالی و سیر الی الله و حرکت در مسیر حق چشم بصیرت لازم است تا در دام باطل و شیاطین انس و جن نیفتیم. چه زیباست تعبیر رهبر فرزانه انقلاب درباره بصیرت:

بصیرت قطب نمای حرکت صحیح در اوضاع اجتماعی پیچیده امروز است . به گونه ای که اگر کسی این قطب نما را نداشته باشد ونقشه خوانی را بلد نباشد ممکن است ناگهان خود را در محاصره دشمن ببیند . اگر بصیرت نباشد انسان حتی با نیت خوب ممکن است گمراه شود و در راه بد قدم بگذارد . (هفته نامه

صبح صادق ، شماره ۴۲۰۰ ، ۲۰ مهر ۱۳۸۸ ص ۲)

چنان که خوارج نهروان به علت نداشتن بصیرت در مقابل امیرالمؤمنین علی علیه السلام ایستادند، با آن حضرت جنگیدند و ابن ملجم که از آنان بود، آن حضرت را به شهادت رساندند . سپاه عمرسعد با شعار « یا خَیْلَ اللَّهِ اَرَبِیْ فَاَبْشِرِیْ بِالْجَنَّةِ » (ای سربازان خدا سوار شوید و بجنگید که بشارت باد بر شما !) با امام حسین علیه السلام جنگیدند و آن حضرت و فرزندان و برادران و یارانش را به شهادت رساندند و کودکان و

زنانش را به اسارت گرفتند. در زمان ما نیز برخی گروه ها و افراد در مقابل نظام اسلامی و ولی فقیه می ایستند و این نشان از داشتن بصیرت سیاسی آنان است.

مفهوم بصیرت در لغت:

بصیرت: (بَ صِ رَ) بینش، بینایی، دانایی، زیرکی، عقل، شاهد و حجت، بصائر جمع (عمید، ۱۳۸۸، ص ۲۱۰)

بصیرت: ۱- بینش ۲- روشن بینی ۳- زیرکی ۴- یقین ۵- حجت روشن ۶- برهان قاطع (معین، ۱۳۸۴، ص)

بصیرت: بینش خرد، روشننگر، بینائی، آگاهی، ج بصائر (قل هذه سبيلي ادعوا الى الله على بصيرة انا و من اتبعني) ای پیامبر، بگو این روش من و پیروان من است که مردمان را با بینش به سوی خدا می خوانم (یوسف: ۱۰۸)

بصيرة : مؤنث بصیر یا مبالغه آن. (بل الانسان على نفسه بصيرة* ولوالقى معاذيره) قیامه: ۱۴-۱۵) این آیه به حسب اختلاف نظر در صیغه "بصيرة" با اختلاف، تفسیر شده است؛ بصيرة به معنی دلیل و برهان بینی همان معنی که قبلا بیان شد: آدمی خود بر نفس خویش گواه است قول دیگر آن که بصيرة صفت مشبه و تاء آن برای مبالغه باشد، یعنی آدمی به حال خویشتن آگاه و دانا است هر چند در مقام دفاع از خود به عذررهای متوسل گردد. (حسینی دشتی، ۱۳۸۵، ج ۲ ص ۱۴۳)

البصيرة: العقل و الفطنة و - ما يستدل به و - الحجة و - المبرة يعتبر بها (اقرب) : عقل، زیرکی آنچه با او دلیل آورده می شود. برهان عبرت که با آن پند گرفته می شود" فهو امام من اتقى و بصيرة من اهتدى"

ط ۹۲ ط ۷۷ - ۶ - پسر اول (پیامبر) پیشوای کسی است که پرهیزکار باشد و بینائی آنکس که راهنمائی جوید. (شرقی، ۱۳۶۳، ص ۵۱)

مفهوم بصیرت در اصطلاح:

از آنجا که بصیرت از واژه های قرآنی نیز هست مروری بر آیات مشتمل بر این واژه، ما را در فهم بهتر از معنای آن یاری می کنند. یکی از شیوه های قرآن کریم برای شناساندن این مفهوم، شیوه مقایسه ای است یعنی با طرح واژه های متضاد با بصیرت در شناساندن آن به ما کمک می کند. مانند این آیه شریفه "و ما یستوی الاعمی والبصیر و لا الظلمات و لا النور)

چشم بینا به تنهایی کافی نیست، باید روشنایی و نوری نیز باشد، تا انسان به کمک این دو عامل، موجودات را مشاهده کند، در آیه بعد می افزاید: "و نه تاریکی ها با نور برابرند" (و لا الظلمات و لا النور) چرا که (تاریکی) منشأ گمراهی است، (تاریکی) عامل سکون و رکود است، تاریکی عامل انواع خطرات می باشد، اما (نور) و روشنایی منشأ حیات، زندگی، حرکت، جنبش است. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ج ۱۸، ص ۲۴۸)

بصیرت از دیدگاه مقام معظم رهبری:

بصیرت روشنی دل است. بصیرت آگاهی ها و هوشیاری های کتابی، روزنامه ای و علمی نیست. بصیرت، دید سیاسی نیست که شخص قدرت درک و تحلیل داشته باشد. اینجا میدانی نیست که علم و قدرت تحلیل سیاسی و سابقه کار سیاسی را بطلبد. اینجا قدرت معنوی لازم است. بصیرت یعنی بصیرت دل یعنی چشم دل باز شدن، یعنی بازیچه های مادی و دنیوی و ملاحظات سیاسی را بی اعتنا شدن، بصیرت یعنی دل را با خدا مرتبط و متصل کردن، بصیرت یعنی خدا را با چشم دل دیدن دشمنان اسلام از این بصیرت مؤمنین و امت اسلامی بیمناکند، ما این بصیرت را باید روز به روز تقویت بکنیم. اولین مرحله همین است که این چالشها را بشناسیم. (اینترنت)

اگر مردمی، امتی از بصیرت برخوردار نباشند، حقایق گوناگون کار آنها را اصلاح نخواهد کرد؛ گره از مشکلات آنها گشوده نخواهد شد. (اینترنت)

گوشزد نموده اند اما از آنجا که ما علاقمند و فریفته آن شده بودیم آن تذکرات را جدی نگرفته و خریده ایم و پس از مدتی به حقیقت حرف های اطرافیان پی برده ایم.

علاقه افراطی و بدون تامل و تعقل به یک چیز مانع بصیرت و درک صحیح از آن است.

۲- زنگار دل حاصل از گناه :

کسی که گناهی را مرتکب نشده نسبت به آن حالت تنفر و حساسیت و پرهیز دارد اما ارتکاب پی در پی گناه و تداوم به آن قبح و زشتی آن فعل را در ذهن فاعل از بین می برد چرا که اگر بخواهد از آن فعل زشت متنفر باشد در واقع باید از خود متنفر باشد زیرا آن گناه جزئی از وجود خودش شده و حب نفس به او اجازه نمی دهد که خودش را نفی کند بنابراین نسبت به گناه و زشتی آن نرمش نشان می دهد و گاهی هم به جایی می رسد که به صراحت زشتی آن را انکار می کند و یا اصل دستورات الهی و حساب و کتاب و پا داش عقاب الهی را انکار می کند تا بدون هیچ ترس و نگرانی به گناه خود ادامه دهد.

در صورت تکرار و زیاد شدن گناهان آئینه دل و قلب انسان چنان تیره می گردد که دیگر قدرت انعکاس حقیقت کل و مطلق هستی را ندارد و از آنجا که درک همه حقیقت ها و البته به درک آن حقیقت یگانه و مطلق است چشم او به حقایق بسته می شود و بصیرت درک حقیقت مسائل مورد ابتلاء را از دست می دهد. (اینترنت)

بصیرت دینی

راه دین و دینداری راهی است که بصیرت و بینایی پیموده می شود و دعوت پیام آوران الهی بر مبنای بصیرت و بینایی بوده است و آنان هرگز مردم را به پیروی کورکورانه و اطاعت غیرحکیمانه فرانخوانده اند . پیامبراسلام (ص) نیز که خاتم پیام آوران است به دین داری و خداجویی با بصیرت تأکید داشت آنگاه که شخصی از آن حضرت پرسید، مردم را به چه چیز دعوت می کنی؟ فرمود: « أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي » (یوسف : ۱۰۸)

من و پیروانم، با بصیرت کامل، همه مردم را به سوی خدا دعوت می کنیم . پیامبر اسلام با استناد به این آیه خط مشی خود و پیروانش را چنین ترسیم می کند.

من این راه را بی اطلاع یا از روی تقلید نمی پیمایم، بلکه از روی آگاهی و بصیرت، خود و پیروانم همه مردم جهان را به سوی این طریقه می خوانیم. این جمله نشان می دهد که هر مسلمانی که پیرو پیامبر(ص) است به نوبه خود دعوت کننده به سوی حق است و باید با سخن و عملش دیگران را به راه «الله» دعوت کند. و نیز نشان می دهد: « رهبر » باید دارای بصیرت و بینائی و آگاهی کافی باشد، وگرنه دعوتش به سوی حق نخواهد بود. (مکارم شیرازی ج ۱۰ ص ۱۱۷)

در جمله ای از دعای منقول از حضرت علی علیه السلام درخواست بصیرت در دین از خداوند شده است :
اللهم انی أَسْئَلُکَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَیْکَ صَلَّی عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَفْعَلَ النُّورَ فِی بَصَرِی وَ البَصِیرَةَ فِی دِینِی . بار خدایا من از تو خواستارم به حق محمد و آل محمد بر خودت و بر آل محمد رحمت فرست و در چشمم نور و در دینم بصیرت قرار ده . (قمی، ۱۳۸۷، ص ۳)

اگر کسی از بینش و بصیرت دینی برخوردار باشد، همه حرکت ها و اقداماتش ارزشمند و ثمربخش خواهد شد و خود و کسانی که از او پیروی کنند به سر منزل مقصود خواهند رسید . از این رو حضرات معصومین علیه السلام با وجود آنکه اهل بصیرت بودند از خدامند در خواست عمل و حرکت با بصیرت بیشتر را می نمودند تا هم خود و هم دیگران را بتوانند به مقصود و هدفی که خداوند آنها را برای آن آفریده نائل نمایند. امام حسین علیه السلام در قنوت نمازش چنین بصیرتی را درخواست می نماید: خدایا حرکتی را بر اساس بینایی و راهم را با هدایت و روش و طریقه ام را قرین رشد و تعالی قرار ده تا مرا به مقصد نایل گردانی و دیگران را به وسیله من به مقصد برسانی و مرا در آنچه تو خواهان آنی و به جهت آن مرا آفریده ای و بدان سوی پناه داده ای وارد نمایی.

از دیدگاه امام صادق علیه السلام شناخت و معرفت دینی دو نوع است: شناخت و معرفتی همراه با بصیرت و شناخت و معرفتی بدون بصیرت. شناخت و معرفتی که با بصیرت باشد، شناخت باطنی و عمیق قلمداد شده و شناخت و معرفتی که بدون بصیرت باشد شناخت و معرفت ظاهری دانسته شده است که با چنین

شناختی به حق معرفت خدا و به ثواب و پاداش کسانی که معرفت با بصیرت دارند نمی توان رسید. اگر معرفت دینی با بصیرت کامل همراه نباشد، ممکن است همان گونه که شخص بدون بصیرت دین دار شده روزی هم دست از دین بردارد. بنابراین امام صادق علیه السلام از خداوند معرفت ثابت همراه با بصیرت را خواهان است. امام سجاد (ع) می فرمایند: اللهم اعطني بصيرة في دينك و فهمًا حكمك . بارالها به من بصیرت در دینم و فهم در حکمت عطا فرما !

نتیجه گیری :

با توجه به تحقیقات و بررسی آثار و روایات مختلف نتیجه می گیریم بصیرت بینایی است و با این بینایی می توان در عرصه های مختلف زندگی حق را شناخت و از ظلمات و تاریکی در امان ماند و با تشخیص درست راه و مؤضع گیری های درست بر اساس شناخت عمیق و بصرت عمل با اطمینان در مسیر حق گام برداریم و به اهداف متعالی و سیر علی الله حرکت کنیم .

منابع :

* قران کریم

* نهج البلاغه

۱- طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، مترجم علی کرمی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ص ۱۳۸۰

۲- کلینی ، محمدبن یعقوب ، اصول کافی، مترجم محمدرضا انصاری محلاتی، قم، هجرت ۱۳۹۰

۳- مکارم شیرازی، تفسیرنمونه

۴- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، قم، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱

۵- معین، محمد ، فرهنگ فارسی معین ، تهران ، نامن ۱۳۸۴

۶- عمید ، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، نشر فرهنگ نما ، ۱۳۸۸

۷- حسینی دشتی، سید مصطفی، معارف و معاریف، تهران ، مؤسسه فرهنگی ۱۳۷۹

۸- خامنه ای، سیدعلی، بصیرت و استقامت، تهران، مؤسسه جهادی ۱۳۹۲

۹- شرقی، محمد علی، قاموس نهج البلاغه، بی جا، سازمان چاپ مهر ، ۱۳۶۳

۱۰- وختی، حمو المعجم المفهرس لالفاظ نهج البلاغه، قم مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین ۱۳۸۶

۱۱- خامنه ای، علی ، نقشه نقش برآب، تهران، انتشارات اسلامی ۱۳۹۰

۱۲- ابن لیویه، محمدبن علی، الخصال، قم، تهذیب ۱۳۹۱ ج ۱